

Opus 9/10

491-99(08)
0-89

27p

15 MAY 2013

№ 330 07)
ՀԲՏԵՐԵԿՈՒԹՅՈՒՆ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏԻՆ ԿԻՑ ԱԶԳ. ՓՈՔՐԵՄԱՆՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ

18 MAY 2010

№ 1

== Ծ Ր Ա Գ Ի Ր ==

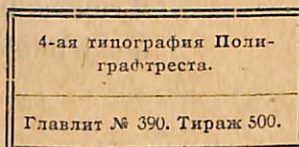
Հայոց լեզվի յեվ գրականության
վրաստանի հայկական յերրորդ
ասիանի (7 յեվ 9-ամյա) դրպ-
րոցների

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ЭТНОГРАФИИ
Академии Наук
СССР

01.99(07)
5-89

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս
1927

15 MAY 2013

767550

ԼԵԶՈՒ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ VII-ԱՄՅԱԿՈՒՄ

(Մերոդական ցուցմունքներ)

I

Լեզուն և գրականությունը կարևոր պեղ են գրավում նոր ծրագրերի մեջ: Նա սոսկ ծառայական դեր չի կատարում, այլ ունի նաև իր ուրույն խնդիրները: Գրականության ուրույն, առանձնահատուկ կողմն այն է, վոր նա հուզական ճանապարհով և հասնում է կյանքի ճանաչողության, տալիս է կենդանի պատկերներ անցյալ ու ներկա կյանքից, կազմակերպում և մանուկների—պատանիների հուզական աշխարհը, հաղորդում աշխույժ, կայտառ տրամադրությունները և ներգործելով նրանց զգացմունքների վրա:

Գեղարվեստական յերկի ընթերցումը ու քննական վերլուծումը դասատուի զեկավարությամբ պետք է կրթին աշակերտների միտքը, մշակեն նրանց աշխարհայացքը պրոլետարական իդեոլոգիայի ուղղությամբ:

Այս նպատակն իրագործելու համար անհրաժեշտ է, վոր դպրոցը վարժեցնի աշակերտներին ըմբռնելու վոչ միայն գրական յերկի բովանդակությունը, այլ և այն հիմնական սկզբունքը թե արվեստն ընդհանրապես և թե գրական ամեն մի յերկ, յերևույթ մասնավորապես արդյունքն է սոցիալական պայմանների, արտացոլումն է դասակարգային խնդիրների:

Այս հիմնական սկզբունքից էլ բխում է գրականությունը հասարակագիտության հետ կապելու խնդիրը:

Ինչպես պետք է արտահայտվի այդ կապը:

Անշուշտ այդ կապը պետք է լինի բնական, օրինաչափ յեվ օրգանական, և վոչ բնավ շինծու, արտաքին ու պատահական, ինչպես սխալմամբ վորոշ դասատուներ կիրառում են, լեզվի գրականության դաստիարակությունը դարձնելով ստորագրած հասարակագիտություն:

Ակներև է, վոր գրական ամեն մի յերկ տվյալ դասակարգի ձգտումների, տրամադրությունների արգասիքն է: Լուսարանել այդ յերևույթը, այսինքն «գրական լեզուն սոցիոլոգիայի լեզվի վերածելու համար» պետք է ի նկատի ունենալ հետևյալը. նախ ամեն գեղ. գրվածքի հիմնական գաղափարները, տրամադրությունները դասակարգային բնույթ ունեն: Յերկրորդ, նյութի ընտրությունը, նրա լուսարանությունը, իրականությունը անկողմնապահ պատկերավորելու չափը վորոշվում է գրողի գեղարվեստական պոխիկայի դասակարգային բնույթով: Վերջապես, գրվածքի հիմնական տիպերը այս կամ այն դասակարգի յերկայացուցիչներն են:

Այս ուղղությամբ աշխատանք կատարելը կընշանակի գրական յերկին մոտենալ սոցիոլոգիորեն (մարքսիստական մեթոդ): Գրականության դասատուն միայն ոգտագործելու, համակարգելու յե հասարակագիտության տեղեկությունները, նրա յեգրակացությունները դարձնելով յերկետ իր գրական պարապմունքների համար:

Անա աշխատեալ միայն պետք է հասկանալ լեզվի դաստիարակութեան կապը հասարակագիտութեան հետ, աշխատեալ պետք է ընթանալ գեղարվեստական գրվածքի բովանդակութեան վերլուծութիւնը:

Սակայն աշխատել միայն բովանդակին չէ: Գրական գեղարվեստական յերկը լրիվ ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է ինկատի ունենալ նաև նրա ձևական կողմը. առանց ձևի բովանդակութիւնն զոյութիւն չունի, այս յերկուսը կազմում են մի միասնութիւն: Գեղարվեստական յերկի ամբողջութիւնը, հեղինակի մտահղացումը լավ ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է վեր հանել լուսարանի գրվածքի պլանը, նյութը ձևավորելու յեղանակները (քնարական, եպիքական, դրամատիքական), գործող անձերի նկարագրութեան բնորոշ ձևերը, բանաստեղծական պատկերները, հեղինակի բառապաշարը, լեզվի, փոփոխ առանձնահատկութիւնները:

Գեղարվեստական յերկի բովանդակութեան և ձևական արտահայտութիւնների հետ սերտ կապված է հեղինակի և նրա իրերի միջոցով ինքնին Սակայն ինկատի ունենալով այս կոնցենտրի աշակերտների հասակի փոքրութիւնը (12-16 տ.) պետք է ընտրել թեթեւ յուրեր, նրանց միջոցով ծանոթացնել խոսքի նշանավոր վարպետների հետ, իհարկէ փոքր պոէզիայի մի «աստվածային երկի» «համբարական գաղափարների» կրողի, այլ փոքր եպիքայի, փոքր դասակարգի ձգտումների, տրամադրութիւնների արտահայտիչ: Մեր նպատակը պետք է լինի ողորդական, դասակարգային, կոլլեկտիվ հոգեբանութիւնից անցնել պրոֆեսիոնալ, խմբական և ապա ինքն-վիզուալ հոգեբանութեան:

Բացի այս հիշած մոմենտներից լեզվի և գրականութեան դաստիարակութեան զբաղմունքը և նաև մի շատ կարևոր խնդիր. դա լեզվի բանավոր և գրավոր ունակութիւնների խնդիրն է, փոքր տարաբախտաբար մեր դպրոցներում տակաւին կազմում է, զեռ չի հասել իր ցանկալի բարձրութեան: Այս աշխատանքները, իհարկէ և սերտ կապված լեզվական այլ գրադմունքների հետ, սկսվում են ու մեծ տեղ են բռնում 4-ամյակում, բայց յոթնամյակում ևս շարունակվելու յեն ավելի խոր ու լայն ծավալով: Հատուկ ուշադրութիւն պետք է դարձնել նաև լեզվի փոփոխ և դարձվածքների ուսումնասիրութեանը, այնպէս փոքր յոթնամյա դպրոցն ավարտած պատանին պետք է ձեռք բերի փոքր միայն ուրիշի մտքերը ըմբռնելու, կարգաւոր կարողութիւն, այլ և իր մտքերը, գաղափարները, դպրոցականները սահուն, կանոնավոր լեզվով արտահայտելու հմտութիւն, թե բանավոր և թե գրավոր ձևով:

II.

Գրականութեան ծրագիրը, նյութերը հարմարեցնելով հասարակագիտութեան թեմաներին, մենք զեկավարվել ենք փոքր միայն նրանց բովանդակութեամբ, այլ և նրանց գեղարվեստական արժեքով: Գեղարվեստական հոգեբանները, նյութերն ընտրելիս մենք մի կողմից ինկատի յենք ունեցել հեղափոխական գրողներին (գծախտաբար մեր ինքնուրույն գրականութիւնն աղքատ է այդ կողմից), իրրե ժամանակակից կենցաղի, տրամադրութիւնների արտահայտիչների, — մյուս կողմից, մեր կլասիկ գրողների

գրվածքները, փորոնք այս կամ այն շրջանի կենցաղի, հոգեբանութեան լավագոյն նմուշներն են: Դասատուին և մնում ընտրութիւն անելու, նայած խմբակի պատրաստութեան, առանձնահատկութեան, այն հաշվով, փոքր հնար լինի նրանց հետ շաղկապելու նաև ծրագրում մատնանշած գրական ձևերի փոքր տարրեր:

Այս կոնցենտրում կարիք չկա պահպանելու գրողների ժամանակագրական կարգը, այդ սիստեմատիկ աշխատանքը պիտի կատարվի յերկրորդ կոնցենտրում (9-ամյակում). միայն անհրաժեշտ է, փոքր 7-ամյա դպրոցն ավարտած պատանին փոքր գաղափար ունենա մեր գրականութեան հին ու նոր աչքի ընկնող ներկայացուցիչների մասին (Աբովյան, Պոռյան, Ռաֆֆի, Աղայան, Մուրացան, Շիրվանզադե, Թումանյան, Նար-Դոս, Փափաղյան, Սունդուկյան, Ավ. Իսահակյան, Տերչան, Հակ. Հակոբյան Արագի. Ստ. Զորյան, Զարենց, Ծատուրյան, Կուրդինյան, Ակսել): V խմբակի ծրագրի հիմնական նյութը գյուղն է. գյուղացու աշխատանքը, կենցաղը, պայքարը բնութեան ուժերի և իր հարստահարիչների դեմ: Ժամանակակից ու հին գյուղը, առե-տրական կապիտալի մուտքը:

Այս նյութերի գեղարվեստական պատկերացումը հնարավորութիւն է տալիս ըմբռնելու գյուղացու աշխատանքի առանձնահատկութիւնը և նրա ազդեցութիւնը գյուղացու կենցաղի, հոգեբանութեան վրա: Նրա աշխատանքի այս յուրահատակ գրութիւնը, ըստ մեծի մասամբ կապված բնութեան ուժերին, զննում է իր կնիքը նրա գիտակցութեան վրա, գցում նրան անապաշտութիւնների, սին հավատալիքների գիրկը («Լուսնի Սափն»),

Առանձին ուշադրութեան պետք է առնել այն դերը, փոքր կատարում է կոլլեկտիվ աշխատանքը գյուղական միջավայրում, նա հեղաշրջում է գյուղացու մտածողութիւնը և իսթան հանդիսանում նոր ստեղծագործ շինարարութիւն:

Ժամանակակից գյուղն անցնելիս պետք է հենվել աշակերտների ձեռք բերած տեղեկութիւնների վրա: Այսպիսի մոտեցումը փոքր միայն նպաստում է գեղարվեստական գրվածքի հաջող ըմբռնման այլ և պարզորեն ցուցահանում է գեղարվեստի կազմակերպչական, սինթետիկ դերը:

Հին գյուղին վերաբերող գեղարվեստական կտորները, պատմվածքները դարձեցնում են հետաքրքրութիւն գեպի անցյալի պատկերները. նրանց նպատակը չէ, իհարկէ, պատմական տեղեկութիւններ, գիտելիքներ հաղորդել, այդ աշխատանքը կատարվում է հասարակագիտութեան դասերին, այլ հաղորդել աշակերտներին փոքր հույզեր, ապրումներ, տրամադրութիւններ եպիքայի վերաբերյալ: Այսպիսի տրամադրութիւններով տոգորված աշակերտը նաև հոգեբանորեն արդարացնում ու բնական է համարում փոքր միայն հեղափոխական շարժումները, ընդլուծումները, այլ և անհատական վրեժխնդրութիւնը («Քյուրդ Զասըմի պատմութիւնը»):

Վերջին թեման (առետրական կապիտալի մուտքը) անցնելիս բացի հիշած հոգեբաններից կարելի յէ ոգտագործել նաև մեր գրողների այն գրվածքները, փորոնք պարզ ցուցադրում են գյուղացու գրութեան եվոլյուցիան փողի, դրամի շրջանառութեան ազդեցութեան տակ («Քեթիսուգաները» — Ս. Ա.

բովյան, «Հայ գրականություն» Սուրխաթյանի, Ա. հատոր, Մուրացանի «Առաքյալը», Աղայան՝ «Բաժանություն», Հ. Թումանյան՝ «Գիքորը»): Այս ուղղությամբ հարուստ նյութ և պարունակում «Կարմիր Արև» V տ. նոր հրատարակությունը (Ս. Հակոբյան):

V I խմբակի հիմնական նյութը քաղաքն է, կապիտալիզմի շրջանը, բանվորի աշխատանքը, կենցաղը, պայքարը, քաղաքի և գյուղի կապը ու գյուղի մեքենայացումը: Մատնանշած գեղարվեստական հոգվածների մեջ քաղաքը ցուցադրվում է վոչ միայն վորպես կապիտալիզմի հակասությունների վայր, այլ և մի կենտրոն, ուր դարձնվում է բանվոր դասակարգի միտքն ու կամքը նոր կյանք ստեղծելու համար («Քաղաքը» Գուցերիչի):

Դասատուն լայնորեն ոգտագործելու յե աշակերտների ունեցած տեղեկությունները ժամանակակից քաղաքի մասին, ինքնուրույն աշխատանքներ տալով նրանց: Նույնպիսի աշխատանքներ պիտի կատարել նաև բանվորի աշխատանքն ու կենցաղը բնութագրելիս: Այստեղ կարևոր է հակադրել բանվորի հին ու նոր վիճակը, նիշել նրա նոր ապրումներն ու ձգտումները: Այս նպատակի համար կարևոր է վարժեցնել աշակերտներին ինքնուրույնորեն նյութեր հավաքելու գրքերից ու պարբերական հրատարակություններից:

Հեղափոխական շարժումների մեջ Հոկտեմբերը առանձնահատուկ տեղ է գրավում իբրև ամենացայտունն ու հաղթականը: Այս նյութի հետ շաղկապված է Լենինի անձնավորությունը (Չարենց «Լենինն ու Ալին»), վորից պարզ յերևում է թե ինչ նշանակություն ունի Լենինը նաև ճնշված ժողովուրդների համար:

Այնուհետև գյուղի և քաղաքի փոխհարաբերության խնդիրն է գրած: Այստեղ գյուղի քայքայման, հեղաշրջման պատկերների հետ (Հ. Թումանյանի «Յերկաթուղու մոտքը»), կան նաև տարբեր հոգեբանության բաղիտումներ, վոր առաջ են գալիս տնտեսական նոր հարաբերությունների շնորհիվ (Ստ. Զորյանի «Յերկաթուղին»): Ապա շեշտվում է գյուղի զարգացման ուղին («Մեքենայով» Ռ. Զաքարյանի) ու բանվորների և գյուղացիների ամուր կապը («Իրոգապան Գևոն», Բակունց, «Նորը», № 2) իբրև գլխավոր պայման սոցիալիստական շինարարության:

V II խմբակի նյութի նկատմամբ պետք է ասել հետևյալը. այստեղ վորոշ խնդիրներ կրկնվում, ամփոփվում, լրացվում են: Անցյալի տիպերը բնութագրելիս (ինտելիգենցիա, մանր արհեստավորություն և այլն) ուշադրություն դարձնել հեղինակի իդեոլոգիայի, նրա դասակարգային պատկանելիության, հակակրթությունների ու համակրթությունների վրա (Հ. Թումանյան «Պոետն ու Մուսան», «Վորդի բանվորի» — Չարենց, «Ամբոխն է իմ աշխարհը» — Հ. Հակոբյան): Իբրև նոր նյութ հանդես է բերված ֆինանսական կապիտալի եպոխան (խմբերիալիստական քաղաքականությունը, համաշխարհային պատերազմը, Հոկտեմբերն ու համաշխ. հեղափոխություն, հեղափոխական դեմքեր, խորհրդային շինարարություն և կապիտալիզմից — կոմմունիզմ): Այստեղ խնդիրները՝ հասարակա-քաղաքական և տնտեսական յերեվությունները վերլուծվում են ավելի լայն՝ համաշխարհային մասշտաբով («Ամե-

նապոեմ», «Լենին քեռին» — Չարենցի, «Իլիչ» — Շախնո Եպտեյնի): Խորհրդային շինարարության շրջանի աշխատանքի ու կենցաղային պատկերներին հաջորդում է ապագա հասարակարգի մտորումներն ու յերևակայական աշխարհը՝ իբրև բանվոր դասակարգի վերջնական ձգտում-իդեալը: Ցանկալի յե այստեղ ծանոթացնել Ռաֆֆու «Խենթի յերազը» հատվածի հետ բուրժուազիայի և բանվոր դասակարգի իդեալների հակադրությունը ցուցադրելու համար:

III

Տալ մեթոդական համառոտ ցուցմունքներ լեզվական բազմապիսի աշխատանքների մասին, կնշանակե տալ վոչ միայն լեզվական հմտությունների միխիմումը, վոր V II-ամյակը հաղորդելու յե իր սաներին, այլ և նրանց մըշակման ուղիները՝ կազմակերպությունը, բնույթը, բովանդակությունն ու մեթոդները:

Լեզվական այս աշխատանքները չպետք է լինեն սոսկ վերացական, անկախ վարժություններ, այլ սերտ կապված դպրոցական ընդհանուր կրթական-հասարակական աշխատանքների հետ:

Դասատուն իր ժամերը այնպես պետք է դասավորի, վոր հնար լինի լեզվական բոլոր աշխատանքները՝ ունակությունների ամրապնդումը, լեզվական յերևույթների յուրացումը, գրական-ստեղծագործական աշխատանքն ու գրականության ուսումնասիրությունը իրենց համապատասխան տեղն ունենան: Իհարկե դասատուն կարող է այս կամ այն մոմենտին հատուկ ուշադրություն դարձնել, նայած դասարանի պատրաստության, յերբեք ուշադրության կենտրոնից չհեռացնելով ունակությունների ամրապնդման խընդիրը, վորովհետև միայն այս հմտություններով զինված գրագետ պատանին կարող է ոգտակար-ստեղծագործ աշխատանք կատարել թե դպրոցում և թե կյանքում: Անշուշտ այս աշխատանքները կազմակերպելիս պիտի հեռու մնալ միտքինակությունից և դնել այնպիսի ձևերի մեջ (սովորական ամեն մի հանրային գործում), վորպեսզի չթուլանա աշակերտների ակտիվությունն ու հետաքրքրությունը:

Լեզվական աշխատանքները ընթանում են յերկու ուղղությամբ. մեկը նմանողական աշխատանքն է — գեղարվեստական հոգվածի ընթերցումով ու վերլուծումով ծանոթանալ ուրիշի փորձին, մտքերին, բանաստեղծական պատկերավոր արտահայտության ձևերին, վոճերին, դարձվածներին, հարստացնելով իր բառապաշարը. մյուսը՝ ինքնուրույն ստեղծագործ աշխատանքն է. պարզաբանել, խորացնել, ճշտել, հաշվի առնել իր կենսական փորձը սեփական մտքերը, ապրումները և այդ ամենը արտահայտել պարզ, կենդանի, սանուկ և իմպլասիվ լեզվով՝ բանավոր և գրավոր:

Բանավոր՝ կենդանի խոսքը շատ խոշոր դեր է կատարում նոր դպրոցում: Նրա արտահայտության տարբեր ձևերը, աշխատանքները պետք է կազմեն վոչ միայն լեզվի — գրականության դասատուի, այլ և ամբողջ դպրոցի գործ: Դպրոցը պետք է վարժեցնի աշակերտներին իր մտքերի անկաշկանդ, ցրակակ արտահայտության (ռեֆերատ, զեկուցում, քննադատություն, ընդդիմախոսություն): Դրական լեզուն այստեղ մենք շեշտում ենք վորոշ նկատառու-

մով: Հայերեն լեզուն յենթարկված է ոտար ազդեցութիւններ (թուրքական, վրացական, ուսական) և գաղափարական կոպիտ առողանութիւն: Դրաբար պետք է աշխատի այդ անձաշակ, թեև կենդանի և հաճախ պատկերավոր լեզվին հաղորդել գրական կերպարանք:

Բանավոր խոսքի գեղարվեստական ձևերը՝ գեղեցիկ պատմողութիւններ, բեմադրութիւնն ու արտասանութիւններ կայտառ տրամադրութիւն զարթեցնելու և իրականութիւնը պատկերացնելու լավագույն միջոցներ են: Բերանացի պատմվածքը (հուշ պատմողութիւն, հորինողական պատմողութիւն և լսածի ու կարդացածի գեղեցիկ վերարտադրութիւնը) լավ առողանութիւն, կենդանի շարժումներով ու պատկերավորութիւնով հատուկ ուշադրութեան պիտի արժանան: Այս աշխատանքների հարուցած խնդիրներն արծարծումը, վերլուծումը, գեղեցիկ պատմողութեան փորձերի հետ կապված, առաջ են բերում մտքի հստակութիւն, պատկերավորութիւն և զարգացնում համապատասխան ունակութիւններ:

Այս կոնցենտրում լուրջ հիմքերի վրա պիտի դրվի աշխատանքը գրքի հետ: Աշակերտները պետք է հաղթահարեն ընթերցանութեան դժվարութիւնները (սահունութիւն, առողանութիւն, կետագրութիւն) և վարժվեն քաղելու գրքերից անհրաժեշտ գիտելիքներ, մարդկանց ու կյանքի ըմբռնողութիւն: Դասատուի հանձնարարելի գրքերի ցուցակը սոսկ մի միջոց է, վոր հեշտացնելու յե և վարժեցնելու յե աշակերտներին գրքեր ընտրելու կարևոր աշխատանքին: Աշակերտները պետք է ձեռք բերեն բառարաններից, տեղեկատու գրքերից, ժողովածուներից և այլն ինքնուրույնորեն ոգտվելու հրմտութիւն: Դիրքը՝ իբրև ինքնագարգացման հիմնական աղբյուր, պետք է լինի աշակերտի գիտակցական և ինքնուրույն աշխատանքների կարևոր առարկաներից մեկը, ինչպես դպրոցում, նույնպես և տանը:

Դրավոր խոսքի վարժութիւններն ել պիտի ընթանան նույն ստեղծագործ աշխատանքի (այս բառի պարզ ըմբռնումով) հունով:

Այդ աշխատանքների առաջին աստիճանն է. գրի առնել տեսածն ու լսածը, կազմել պլան հոգվածի, պատմվածքի, աշխատանքի նախագիծ, գրքի կոնսպեկտներ, հարցաթերթեր (անկետա), թեզիսներ, այս կամ այն հարցը լուսաբանող քաղվածքների գրութիւն: Պետք է ոգտագործել նաև պլակատներն ու լոզունգները՝ իբրև ուսանելի և հետաքրքիր աշխատանքներ:

Համեմատաբար ավելի բարդ աշխատանքներ են. արձանագրութիւն, գեկուցում, հաշվետվութիւն, տեղեկագրեր կազմելը, ինչպես նաև ինքնուրույն գեղարվեստական փորձերը (պատմվածք, պատկեր, բանաստեղծութիւն և այլն), այս աշխատանքների հետ պիտի շաղկապվի նաև պատի թերթը, ամսագիրը: Աշակերտները պիտի վարժվեն թերթերի տեխնիկային ու ձևերին (առաջնորդող, խորոնիկա, կենցաղային պատկեր, բանաստեղծական, նամակ խմբագրութեան և այլն), իբրև մի աշխատանքի, վոր բղխում է մեր ներկա պայմաններից ու պահանջներից: Մնացած աշխատանքները՝ գրական քննադատութիւն, ռեցենզիաներ, գիտական մատչելի տեսութիւններ, վորպես

հասարակա-քաղաքական ավելի լայն պատրաստութիւն պահանջող պետք է թողնել վերջին VII-րդ ավարտական դասարանին:

Ծրագրի մեջ վորոշ տեղ է հատկացրած գրականութեան տեսութեանը՝ գրական ձևերի ուսումնասիրութեանը: Այս աշխատանքները պետք է կատարվեն գործնական յեղանակով, մատնանշած նյութերի հետ շաղկապված, լինի դա գրվածքի ներքին տարրերը (նկարագրական, պատմողական, դիւլոգ) թե նրա հիմնական տեսակները (պոեմ, լեգենդ, բալլադա և այլն) միևնույն է: Միայն ի նկատի պիտի ունենալ մեթոդական հիմնական սկզբունքը՝ պարզից՝ բարդին անցնելը՝ սկսելով լեզվի պատկերավորութիւնից անցնել բանաստեղծական վոճին, զարձվածքին (այլաբանութիւն, մակդիր, համեմատութիւն, դիմաւորութիւն) և ապա մյուս մասերին:*) Այս, ինչպես և առհասարակ լեզվական բոլոր աշխատանքները ախպես են տարվում, վոր աշակերտներն իրենք են յեզրակացութիւններ հանում իրենց դիտողութիւնների հիման վրա, դասատուի ղեկավարութեամբ:

Ծրագրի մեջ կարևոր տեղ է տված ֆերականութեան: Սակայն քերականութիւնը վոչ լոգիկական՝ սխոլաստիկ ըմբռնումով, այլ վորպես լեզվական յերևույթների դիտողութիւն, ճիշտ այնպես, ինչպես բնական-հասարակական յերևույթների ուսումնասիրութիւնն և ըմբռնվում: Աշակերտները նյութերն անցնելիս դիտում են նաև լեզվական այս կամ այն յերևույթը, ապա ամփոփումներ և ընդհանրացումներ անում, մի աշխատանք, վոր անհրաժեշտ է բանավոր և գրավոր կանոնավոր լեզու մշակելու համար: V խմբակում, կրկնելով, լրացնելով ու ամփոփելով IV-ում ստացած տեղեկութիւնները, անցնում են խոսքի քերականական կապին՝ նախադասութիւններին, նրանց կազմութեան տեսակներին:

Նույն աշխատանքները, կրկնելով ու լրացնելով, շարունակվում են նաև 6-7-րդ խմբակներում: Վեցերորդ խմբակում հատուկ ուշադրութեան է առնվելու լեզվի զարգացման որեւքները՝ հնչյունների, բառերի նշանակութիւն, բառերի ձևերի փոփոխութիւնները կյանքի նոր պայմանների ազդեցութեան տակ (հին ձևերի մնացորդներ, ոտարազգի, նոր կոչման բառեր, գաղափարանութիւն): Այս աշխատանքները կատարվում են, խոսակցական և գրական լեզվի հին ու նոր ներկայացուցիչների գրվածքների լեզվական առանձնահատկութիւնները (վոճը, զարձվածքը, նախադասութիւնների ձևը, համաձայնութիւնը) դիտողութեան յենթարկելով: 7-րդ խմբակում արդեն սխոլաստիկապիսի յենթարկելով նրանց ձեռք բերած տեղեկութիւնները, համառոտ գաղափար է տրվում նաև լեզվի ծագման ու զարգացման, փոխադարձ ազդեցութիւնների և լեզվախմբերի (հնդեւրոպական, սեմական, հարեբական) մասին: Աշակերտները, ծանոթանալով մեր լեզվի բաժանումների հետ (գրաբար, աշխարհաբար, արեւելյան և արեւմտյան, գրական լեզու և գաղափարաբաններ) ցայտուն գաղափար են կազմում նաև այն մասին, թե

*) Այս աշխատանքները ավելի խորացրած և սխոլաստիկ անցնելու յեն 8-9 խմբակներում:

ինչպես սոցիալ-քաղաքական տարրեր պայմաններում մի լեզու ընդունում է այս կամ այն ձևն ու կառուցվածքը:

Վերջացնելով այս համառոտ ցուցմունքները լեզվի-գրականության դասավորության մասին, հարկավոր ենք համարում մի քանի խոսք ասել նաև ուղղագրության հմտությունների մասին:

Շնորհիվ մի շարք որիեկտիվ և սուբյեկտիվ պաճառների (IV ամյակի թերի գիտությունը, վոչ բավարար ուշադրություն այդ խնդրին չպարոցի և դասատուների կողմից, դասատուների անբավարար պատրաստությունը այդ հարցում և այլն) ուղղագրության ուսուցումները դեռևս արմատացած չեն մեր դպրոցականների մեջ: Աշխատանքի այս կողմը ուժեղացնելու համար պետք է ինկատի ունենալ մի քանի մեթոդական ցուցումներ. ուղիղ գրել կարելի չե սովորել միայն գրելով, գործնականապես և վոչ թեորիայով, տեսականապես, ուստի և ուղղագրական կանոնները սոսկ ծառայական, յերկրորդական դեր են կատարում այս աշխատանքներում:

Ուսուցումները ամրապնդումը կախված է մի շարք հաջորդական վարժությունների հաճախակի կրկնողություններից: Միայն այս ճանապարհով, միայն մոտորական-տեսողական մտապատկերներն ամրապնդելով, հնարավոր է ուղղագրական ուսուցումներին տալ ավտոմատիկ բնույթ, վոր կազմում է ամեն մի ուսուցման եական հատկանիշը:

Ուղղագրական ուսուցումները զարգացնելու և ամրապնդելու կարևոր աշխատանքը, անշուշտ, լեզվի և գրականության դասատուի գործն է, բայց և մյուս առարկաների դասատուներն ել անուշադրության չպետք է մատեն այս եական խնդիրը. ի պահանջել հարկին նրանք ևս պետք է հետեան աշակերտի բանավոր և գրավոր լեզվի կանոնավոր, ճիշտ արտահայտությունը, վորքան այդ կապված է իրենց առարկաների հետ:

Միայն այսպիսի միահամուռ և գործոն աջակցությամբ հնարավոր է բարձրացնել աշակերտների հառաջդիմությունը, գրագիտության ընդհանուր մակարդակը այն աստիճանի, վորպիսին անհրաժեշտ է աշխատանքային դպրոցի և նոր կյանքի սոցիալիստական շինարարության համար:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

ԼԵԶՎԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

(Քերականություն)

5 խմբ.

1. Քերականություն.—Կրկնել IV-խմ. անցածը, ապա անցնել գոյական անունների հոլովումները (մնացածը): Ածականի և գոյականի դասավորությունը (արձակի և բանաստեղծության մեջ): Բայ.—բայերի խոնարհումը ներկա, անցյալ, ապառնի ժամանակներով:

Խոսք կամ նախադասություն.—համառոտ և ընդարձակ նաադասություններ և սրանց վերլուծությունը (յենթակա, ստորոգյալ, լրացումներ) յենթակայի և ստորոգելի համաձայնությունը: Հին և նոր ուղղագրության ասարեբությունը:

2. Վարժություններ.—ա) բանավոր խոսքի զարգացում: Մաքուր գրական լեզվով և յերրորդ դեմքով պատմել կարգացածը, համառոտել հոգվածի բովանդակությունը բանավոր: Շարունակել տալ պատմվածքի նյութը ստեղծագործական ընդունակությունները և լեզուն զարգացնելու նպատակով: Բառապաշարը հարստացնելու և զարգացնելու նպատակով բառերի իմաստը բացատրել և ասել տալ հոմանիշ բառերով:

բ) գրավոր խոսքի զարգացում: Գրել կարգացածի համառոտ բովանդակությունը.—համառոտել կարգացած հոգվածը.—կազմել կարգացած նյութի կոնսպեկտը.—գրի առնել յուր տպավորությունները ճշտությամբ և անմիջականորեն նկարագրական շարադրության ձևով.—վեր ածել արձակ գրվածքը տրամախոսության.—կարողանալ գրի առնել հարադատություն մոտ զովորական ստեղծագործությունները — հեքիաթներ, ավանդություններ, զրույցներ: Գրել ազատ շարադրություններ ցանկացած նյութի մասին.—նկարագրություն հանդեսների, տոնակատարությունների: Գրել գործնական գրություններ (նամակ, արձանագրություն, հայտարարություն, դիմում):

6 խմբ.

1. Քերականություն.—Կրկնել V-խմ. անցածը, ապա անցնել կանոնավոր բայերի բոլոր ձևերը: Մակբայ, կապ, շաղկապ, ձայնարկություն: Միավորյալ նախադասություններ. գլխոոր և յերկրորդական նախադասություններ (ստորադաս խոսքեր) և սրանց վերլուծումը լեզվի ֆակտորների փոփոխությունները (հնչունների, բառերի նշանակությունների, բառերի ձևերի):

2. Վարժություններ.—ա) բանավոր խոսքի զարգացում.—Նախորդ խմբակի վարժությունները ավելի բարդ բնույթով, միջավայր ունենալով քաղաքը—գործարան և բանվորական կյանք: Կարողանալ բերանացի համառոտ գեկուցում տալ կոնսպեկտով. կարողանալ կտրգացած գրքի հիմնավորված գրախոսականը տալ: Գրել ավելի ընդարձակ թղթակցություններ և հոգվածներ դպրոցական թերթի համար:

7 խմբ.

1. Քերականություն.—Կրկնել նախորդը, ապա անցնել անկանոն բայեր, բարդ նախադասություններ և սրանց վերլուծությունը տերմիններով: Բարդ նախադասությունների կետադրությունը:

2. Վարժություններ.—ա) բանավոր խոսքի զարգացում.—VI-խմ-ի վարժությունները ավելի բարդ բնույթով և խորացրած: Գրվածքի գործող անձանց հոգեբանական վերլուծություն, բնութագրում, ինչպես նաև գրվածքի վերլուծությունը գրական, հասարակագիտական և լեզվական տեսակետներից: բ) Գրավոր խոսքի զարգացում.—VI-խմ-ի վարժությունները ավելի բարդացած: Գրել ուրիշի գեկուցման մասին քննադատական, հասարակ և համա-

ուտ ընցնելիս, ավելի բարդ հոգվածներ: Ույժ տալ ինքնուրույն ստործա-
գործութեան:

Մանոր. Գերականական տերմինները գործածել Մ. Արեղյանինը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

5 խմբակ

Գրվածքների առողջանությամբ ընթերցումը համաձայն առողջանության
նշանների. Իմաստի (տրամաբանական) շեշտը: Շարադրութեան կազմու-
թյունը և նրա մասերը: Վոճի տեսութիւնը: Արձակ և չափածո գրվածքներ:
Տաղաչափութիւնը:

Գրվածքի գլխավոր իմաստը, գործող անձանց բնութագիրը համաձայն
սոցիալական միջավայրի:

6 խմբակ

Բանասեղծութիւն (պոեզիկա)

Պոռա և պոեզիա.

Գրվածքի ներքին տարրերը. Նկարագրական, պատմողական (վիպա-
կան) և դատողական, դիալոգ: Եպիքական և լիրիքական գրվածքներ:

Տրոպների գործածութիւնը. Այլաբանութեան (մետաֆորա): Մակդիր
(եպիտետ), համեմատութիւն, դիմաոճութիւն, պոեմ, լեզենդ, բալլադ, առակ,
առած, հանելուկ:

Վեպ. — Վեպիկ, պատմվածք, պատկեր:

7 խմբակ

Բանասեղծութիւն (պոեզիկա)

Քնարերգութիւն. — Ժողովրդական յերգը և նրա հատկութիւնները:
Կոլլեկտիվ և անհատական ստեղծագործութիւն: Յերգիծական և յեղերեր-
գական քնարերգութիւն:

Դրամա. — դրամատիքական ստեղծագործութիւն — նրա կառուցվածքը,
հանգույց, գործողութեան զարգացում, հանգույցի լուծում: Գործող անձանց
բնութագիրը, նրանց փոխհարաբերութիւնը:

(Կրկնութ. — Գրվածքների մեջ գտնել եպիկական, լիրիքական և դրամա-
տիքական հատվածները): Դրամա և կոմեդիա:

Գեղարվեստական գրվածքի բովանդակութեան, լեզվի և պատկերների
կախումը հեղինակի դասակարգային պատկանելութիւնից:

Համառոտ տեղեկութիւն լեզվի ծագման և զարգացման մասին:

Լեզվական ընտանիքներ և հայոց լեզվի տեղը այդ ընտանիքներում:

Հայոց լեզվի բաժանումը. — Դրարար և աշխարհարար, արևելահայ և ա-
րևմտահայ բարբառներ: Գրական լեզու և գաղափարաբարբառ: Հայոց տառերի
գյուտի համառոտ պատմութիւնը:

Մանորություն. — Գրականվեթյան տեսութիւնը պետք է անցնել
զուտ գործնական յեղանակով, ծրագրում յեղած նյութերի հետ զուգ-
ընթաց: Այդ նյութերն անցնելիս աշակերտներն իրենք են յեղրակա-
ցութիւններ անում երեսնց դիտողութիւնների հիման վրա, դասատուի
ղեկավարութեամբ:

ԾՐԱԳԻՐ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ

(Թեմաներով յեղ համապատասխան նյութերով)

V խմբակ

I

Դյուլացու աշխատանքն ու կենցաղը

(Անհատական յեղ կոլլեկտիվ աշխատանք)

- 1) «Սերմնացան» (Աղ. Ծատուրյանի), 2) «Լեռների Կարոտը» (Անու-
շից), 3) «Իգիթների կոնվը» (Հ. Թումանյանի), 4) «Ծովանը» (Ստ. Զորյանի),
5) «Պատը» (Բլասկո Իբանյես), 6) «Բոչը» (Միրաքյանի), 7) «Վոչխարի կիթը»
(Միրաքյանի), 8) «Գարս բիծու շերամապահութիւնը» (Հ. Թումանյանի):

Ընթերցանութեան համար. 1) «Շինականի յերգը» (Ժողովրդ. յերգ «Գրա-
կան Գոհարներից»), 2) «Ճախարակը» (Աղայանի «Հայ գրականութեան» մեջ),
3) «Սերմնացան» (Աղայանի), 4) «Գութանի յերգը» (Հ. Թումանյանի),
5) «Հին որհնութիւն» (Հ. Թումանյանի), 6) «Անիծած հարսը» (Հ. Թուման-
յանի):

II

Մարդը վտպես բնութեան ուժերի դեմ պայքարող

- 1) «Արաղը» (Ահարոնյանի), 2) «Լոռեցի Սաքոն» (Հ. Թումանյանի),
3) «Մայր հողի ուժը» (Թարգ. Հ. Թումանյանի):

Ընթերցանութեան համար. «Նախնական մարդը»:

III

Ժամանակակից գյուղը

(Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւն, խորհրդային գյուղ)

- 1) «Վլաստը» (Դարբինյանի), 2) «Դեպի բարրեկաղ» (Գիտ. Գ. Արովի),
3) «Կարմիր թմբկահարը» (Ըստ Եղ. Ղ-Ամիչիսի), 4) «Մոտիկ անցյալից»
(Արոսովի), 5) «25 հոկտեմբերի» (Վ. Կիրիլլովի):

Ընթերցանութեան համար. 1) «Թագավորի դեմ» (Կրավչինսկի), 2) «Շիր
Կանալը» (Հ. Հակոբյանի):

IV

Գյուղն անցյալում

(ձորաստիւրքուն, գյուղացիների յեկ կալվածասեւերի փոխհարաբերութիւնները, գյուղացու պայքարն աշխատանքի ազատագրման համար)

1) «Մշակ Մհերի բողոքը» (Ավ. Իսահակյանի), 2) «Քյուրդ Ջասըմի պատմութիւնը» (Լազո), 3) «Մհերի բերդը» (Ավ. Իսահակյանի), 4) «Ամբոցը» (Դարբինյանի), 5) «Վիլհելմ Տելլ», 6) «Լեհ պաների յերկրում» (փոխ. Դ. Դ.), 7) «Աղա Բարաթովի դատը» (փոխ. Դ. Դ.), 8) «Հրաման» (Նինոջլիի), 9) «Տ. Թողիկի դպրոցը» (Բաֆֆի):

Ընթերցանության համար. 1) «Թավադի առուրյան» (Կ. Արև V II տ.), 2) «Մի որավար հող» (Կ. Արև V II տ. 24 թ. հրատ.), 3) «Կալվածատերն ու Լորդը» (Կ. Արև V II տ. 24 թ. հրատ.), 4) «Պարլամենտի անդամը» (Կ. Ա. V II տ. 26 թ. հրատ.), 5) «Ծեծել և կաշարել» (Կ. Արև V II տ. 26 թ. հրատ.), 6) «Աչքածակ գայլը» (Կ. Արև V II տ. 26 թ. հրատ.), 7) «Մումու» (Կ. Արև V II տ. 24 թ. հրատ.), 8) «Լուր դա լուր» (Կ. Արև V II տ.), 9) «Սասունցի Դավիթ» (Հ. Թումանյանի), 10) «Յերգչի անեծքը» (Թարգ. Հ. Հովհաննիսյանի):

V

Առեկտրական կապիտալի մուսքը

(Գյուղի օերավորումը)

1) «Շաշ Պետին ու գիծ Ոհանը» (Ճուղուրյանի), 2) «Ելեքտրական լամպը», 3) «Ուստա Կարոն և գյուղերի վաճառականները» (Ավ. Իսահակյանի), 4) «Կովախնձորը» (Արազի):

Ընթերցանության համար. 1) «Մագդալի իշուկը» (Յեկ. Գաբաշվիլիի), 2) «Միկիտան Սաքոն» (Պ. Պոռյանի), 3) «Պալատան աղան» (Պոռյանի Յեցերից):

Ազատ ընթերցանության համար. 1) «Տորք Անգեղ» (Ղ. Աղայանի), 2) «Հատիկ» (Հ. Հովհաննիսյանի), 3) «Արուսթուն և Մանվել» (Ղ. Աղայանի), 4) «Իմ կյանքի զլխավոր դեպքերը» (հատվածներ Ղ. Աղայանի):

1) Դասագիրք՝ «Կարմիր Արև V տ. 1926 թ.—Ս. Հակոբյանի կամ

2) Դասագիրք՝ «Կարմիր Արև V տ.» 1925 թ. հրատ.—Սուրբաթյանի:

Ծանոթութիւն:—Յեթե դասարանն արդեն ձեռք է բերել «Կարմիր Արևի» (V տ.) 1926 թ. հրատարակութիւնը—պետք է ոգտվեն հետևյալ հոդվածներից (դասավորում ենք ըստ թեմաների):

I

Գյուղացու աշխատանքն ու կենցաղը

1. «Բարեկենդանը Քանաքեռում»
2. «Մեծ նանը»
3. «Տորք Անգեղ»—Ղ. Աղայանի
4. «Հայ բոշաները վրասններում»

5. «Տանուտեր Խաչոյի ընտանիքը»

6. «Հասոն»

III

Ժամանակակից գյուղը

(«Կարմիր Արև» V տ.—Ս. Հակոբյանի 339—402—)

1. «Թանջին» Ակսելի
2. «Պայքարող Մարոն»
3. «Վախը» Արազի
4. «Տաշքենդ հացի քաղաք»

IV և V

Գյուղի անցյալը յեկ առեկտրական կապիտալի մուսքը

1. «Խաթունի արտը» Աջապյան
2. «Արտը»—Վ. Փափաղյան
3. «Քեռի Գոգորը»—Ա. Շահնազարյան
4. «Մոսինի դպրոցը»—Մուրացանի
5. «Կովախնձոր»—Արազի
6. «Գյուղացի Ավետը և քաղաքի վաշխառուն»—Բաֆֆի
7. «Յերկաթուղու մուտքը մեր ձորերը»—Հ. Թումանյան
8. «Ցանկապատը»—Ս. Զորյանի
9. «Արուսթունի պայքարը հնի դեմ»—Ղ. Աղ.
10. «Մհերի կռիվը»—Ավ. Իս.
11. «Փոքրիկ պահակը»—Արազի
19. «Խառ փուշ»—Բաֆֆի:

VI Խմբակ

I

Քաղաքը վարպետ արդյունաբերական կենտրոն ներկայում յեկ անցյալում

- 1 Քաղաքը, չափածո—Հ. Հակոբյանի, 2) Ամերիկայում—Շիրվանզադե,
- 3) Մանվածագործարանում—Վ. Ռեյմոնտ, 4) Նավթաշխարհ—Շիրվանզադե,
- 6) Սև քաղաքում—Միք. Մանվելյան:

Ընթերցանութիւն. Քաղաքը, չափածո—Ա. Գուցեիչի

II

Բանվորի աշխատանքն ու կենցաղը ներկայում յեկ անցյալում

- 1) Մեքենավարի հիշատակարանից—Մ. Պետրոսյան, 2) Անբաժիններ (Ախ մեր սիրտը...)—Ավ. Իսահակյան, 3) Գործարան, չափածո—Հ. Հակոբյան, 4) Արտիստ—Շիրվանզադե, 5) Դեպի նավթաշխարհ—Շիրվանզադե, 6) Պանդուխտ—Լեո, 7) Քսան որ հանքերի խավարում—Շ. Մելիք Հայկազյան, 8) Հրդեհ նավթահանքում—Շիրվանզադե, 9) Շապկի յերգը—Թումաս Հուգ, 10) Բանվորների յերեխաները—Միլլեր, 11) Բանվորուհու մանկութիւնը—Ա. Զեխով, 12) Հացի տեղ գնդակ—Եմիլ Զոլա:

Ընթերցանութիւն. 1) Հանքափորներ—Վ. Վոլքինշտեյն, 2) Կապիտալի աշխարհում—Ուլտ. Սինկլեր, 3) Ջանքը, չափածո—Եմիլ Վերնհարն, 4) Պղնձահանքի անցյալից—Նիկ. Մամիկոնյանի, 5) Սառնակիչը, 6) Չուգունի և յերկաթի թագավորութեան մեջ—Նեմերովիչ-Դանչենկո, 7) Գետնի տակ—Ա. Սերաֆիմովիչ, 8) Հեռախոսի կայարանը, 9) Փարիզ և Լոնդոն—Գրիգոր Ոստյան:

III

Կուլի աշխատանքի ազատագրման համար

ա) Սոցիալական փոխադարձությունները կապիտալի զարգացման բրգաճում

1) Վիշապ—Վ. Փափազյանի, 2) Մոտիկ անցյալից—Նար-Դոս, 3) Բան-վորունու որորը, չափածո—Ա. Ծատուրյան, 4) Փողոցում—Ա. Ահարոնյան, 5) Հանգրեք ջահերը—Շ. Կուրդինյան, 6) Սովարում, չափածո—Վիկտոր Հյուգո, 7) Զիմմի Հիգգենս—Սինկլեր, 8) Գոգիա Ուիլմիլի—Նինոզվիլի:

Ընթերցանութիւն. 1) Ծեծը—Սինեգուր, 2) Վերա Չատուրչի հիշողութիւններէ, 3) Միլիարդներն ու բանվորը—Սինկլեր, 4) Սայիդ և Ադին-տա—Մուլթաթուլի, 5) Անհավասար կռիւլը, 6) Դավիթ Լիվինգստոն

բ) Հեղափոխական շարժումներ—Պարիզի կոմունա, Մայիս 1, 1905 թիվ վեկ Հոկտեմբեր

1) Ուղարկում եմ քեզ այս գլուխը—Արազի, 2) Բարրիկադի վրա—Վիկտոր Հյուգո, 3) Յետ տար քո խաչը—Շ. Կուրդինյան, 4) Հունվարի իննը—Մմկսիմ Գորկի, 5) Ապստամբութիւն—Լեոն Աթաբեգյան, 6) Հեղափոխութիւն—Հ. Հակոբյան, 7) Լենինն ու Ալին—Յեղիշե Չարենց:

Ընթերցանութիւն. 1) Պարիզի Կոմունան—Արազի, 2) Ծխամորճը—Իլ. Երենքուրզ, 3) Ռումբերի պատասխանը—Արտյոմ Գիյո, 4) Հաղթական մայիս—Կուրտ Այսներ:

VI

Գյուղի յեկ քաղաքի փոխադարձությունը (կապը)

ա) Գյուղը վարպետ հում նյութ մատակարարող

1) Կարկուտը—Հով. Մալխասյանի «Կարմիր արև» VII տ. նոր տիպ, 2) Մի որավար հող—Բաֆֆի «Կարմիր արև» VII տ. հին տիպ, 3) Մագդալի իշուկը—Յեկ. Գաբաշվիլի «Կարմիր արև» V տ. 24 թ. տիպ:

բ) Գյուղի սննդամթերքային բացառական դերը—մեքենայացում

1) Շվեյցարական գյուղը—Ա. Ահարոնյան, 2. Յերկաթուղին—Ստ. Զորյան «Կարմիր արև» VII տ. հին տիպ, 3) Յերկաթուղու մուտքը—Հ. Թումանյան, 4) Մեքենայով—Տեր Չաքարյանի «Կարմիր արև» VII տ. նոր տիպ:

Ընթերցանութիւն. 1) Կոտայերացիան գյուղում—Վ. Ս. Պոնոֆիլի, թարգմ. Աթայանի, 2) Կոտայերացիան և գյուղատնտեսութիւն—Մախով, թարգմ. Վ. Փոթեյանի, 3) Դրոկապան Գեվոն—Բակունց «Նորք» ամսագիր № 2:

Ազատ ընթերցանութիւն. 1) Փարվանա—Հով. Թումանյան, 2) Նոյի ազոավը—Մուրացյան, 3) Արազ—Նար-Դոս:

(«Կարմիր արև» VII տարի նոր տպագրութիւն):

VII-րդ խմբակ

1. Սոցիալական փոխադարձությունները կապիտալիզմի զարգացման օրհանում (Բանվոր, գյուղացի, մանր արհեստավոր, ինտելիգենցիա, առևտրա-արդյունաբերական բուրժուազիա)

1) «Միլիարդներն ու բանվորները»—Սինկլերի, «Կարմիր Արև II հրատ», 2) «Յերկաթի կրունկը» Ջեկ Լոնդոնի «Կարմիր Արև» 2-դ հրատ., 3) «Ծերունու հառաչանքը» Հով. Թումանյանի, «Կ. Արև» 2-դ հրատ., 4) «Սարալու» Ակսել-Բակունց, «Կ. Ա.» 2-դ հրատ., 5) «Մարկոս Ալիսյան» Շիրվանզադե, 6) «Բանկիր» Ե. Վերհարն, 7) «Թավաղի առույան» Ի. Ճավճավաճյի, 8) «Աչքածակ գայլը» Ա. Ծերեթեի, 9) «Դժոխք և քաոս» Շիրվանզադե, 10) «Ամիրա» Ռ. Պատկանյան, 11) «Պեպո» Կ. Արև VII I հրատ. կամ Սուրբաթյանի «Հայ գրական. I հատ., 12) «Մեծապատիվ Մուրացական» Շիրվ., (Քաոսից) 13) «Ընկերը» Ավ. Խաչատրյանի, 14) «Պոյետն ու Մուզան» Հ. Թում., 15) «Յերկիր Նայիրի», 16) «Սաքունը ուխտ գնաց» Նար-Դոս, 17) «Ինչպես բժշկեցին»։ Նույնը:

2. Ֆինանսական կապիտալիզմի օրհանը

(Իմպերիալիստական քաղաքականութիւնը, պատկերներ իմպերիալիստական պատերազմից, հոկտեմբերյան և համաշխարհային հեղափոխութիւնը, հեղափոխական դեմքեր:

1) «Պատերազմը» Ստ. Զորյանի, «Կարմիր Արև VII տ. I հր., 2) «Ամենապոռն» Յե. Չարենց 3) «Քաջ Նազարը» Դ. Դեմիրճյանի 4) «Դեպի հաղթանակ» Յե. Չարենց «Կ. Արև» VII տ. II հր., 5) Հաղթութեան ճանապարհին Ռիդ «Կարմիր Արև» II հրատ. «Մինչև հաղաբերորդ սերունդը» «Նոյեմբերի 9-ը», «Կարապի յերգը» Արազի, «Իլիչ» Շախտ եպիսկոպոս, «Լենին քեռին» Յե. Չարենց, «Մարքսը ընտանիքում», «Միրտոզ վորպես վառատուշան»

3. Խորհրդային ժողովրդականությունը յեկ նրա առաջնությունը գրականության մեջ

«Կենցաղ հինը» Դ. Դեմիրճյանի «Շիրակի ջրանցքը» Ստ. Զորյանի, «Բալլետիկ և Շիրակալը» Հակոբյանի, «Կայան առ կայան» Վեսպերի, «Քիր Մաթոն» Ս. Մելիքսեթյանի:

4. Կապիտալիզմի կոմունիզմ

«Դեպի ապագան» Չարենց, «Հավասարութիւն» Հակոբյան, «Ապագա դարերում» Չարենց, «Բրոնզի թևերը կարմիր գալիքի», «Համայնականների հասարակութեան մեջ» Ան. Ֆրանս, «Ինչ են մտածում նրանք սոցիալիզմի մասին»:

ԳՎ Մ Յ Ա Կ

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

Գրականութիւնը հանդիսանում է ամլայ հասարակարգի սոցիալ-տնտեսական հարաբերութիւնների արտահայտութիւնը, արտադրական ուժերի իդեոլոգիական վերնաշերտը: Գրական ստեղծագործութիւնն անդրադարձելով իր մեջ ամլայ շրջանի հասարակական խավերի կամ դասակարգների փոխհարաբերութիւնները, կոլլեկտիվ ու անհատական հոգեբանութիւնը և կենցաղը, չի կարող անջատ ու անկախ, իրրե առանձին կտրված յերեւոյթ կամ առարկա ավանդել մեր աշխատանքային դպրոցներում: Գրականութիւնը զարգացումն էլ կապված է սոցիալտնտեսական յերեւոյթների զարգացման հետ: Գրականութիւնը դաստիարակութիւնը պետք է գոլգրնթաց տարվի հասարակութիւնը սոցիալ-տնտեսական կյանքի ուսումնասիրութիւնը հետ ու բղխե նրանից: Գրականութիւնը դաստիարակութիւնը էլ ուսումնասիրում է հասարակական կյանքի այս կամ այն յերեւոյթը, ինչպես հասարակագետը, բայց վերջինս գլխավորապես կանգ է առնում հասարակութիւնը տնտեսութիւնը ու քաղաքականութիւնը վրա, իսկ գրականագետը՝ կենցաղի ու հոգեբանութիւնը: Ուստի գրականութիւնը դաստիարակութիւնը անմիջականորեն, ըստ հնարավորութիւնը, պետք է կապված լինի հասարակագիտութիւնը դաստիարակութիւնը հետ, սակայն մի հանգամանք էս պետք է ինկատի ունենալ, վոր գրականութիւնը միայն հասարակական յերեւոյթների իլլյուստրացիայի համար չէ, նա ծառայական դերում չպետք է լինի. գրականութիւնն էլ ունի իր ինքնուրույն նպատակները ու խնդիրները: Գ-ամլայկում արդեն պետք է անցնել գրականութիւնը սիստեմատիկ դասընթացը: Գրականութիւնը նյութը դասավորելիս մենք հիմք ենք ընդունել հասարակութիւնը տնտեսական զարգացման դարերը, սկսած նախնական շրջանից մինչև ֆինանսական կապիտալի զարգացումը ապա հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը, բանվորական դիկտատուրան ու սոցիալիստական շինարարութիւնը: Այս ամբողջ դասընթացը բաժանված է յերկու խմբակի մեջ: Ժողովրդական գրականութիւնը մինչև առևտրական կապիտալի զարգացումը (Սունդուկյան) ավանդվելու յե 8-րդ խմբակում, իսկ Գ-րդ խմբակում՝ առևտրական կապիտալի զարգացումից (Սունդուկյանից) մինչև սոցիալիստական շինարարութիւնը, այսինքն մեր որերը:

Գրական յերկերի վերլուծման միակ ուղիդ մեթոդը պետք է համարել մարքսիստական-սոցիալիստական մոտեցումը: Այս ճանապարհով միայն գրականութիւնը դաստիարակութիւնը կարող է ճիշտ կերպով հասկանալ ու պարզել հեղինակի մտածողութիւնը, աշխարհայացքը և նրա գրական ստեղծագործութիւնը:

Հին և միջին դարերի գրականութիւնը պատմութիւնը, մինչև առևտրական կապիտալի առաջնալը (մինչև Խ. Աբովյան) պիտի անցնել դասաշրջանների ընդհանուր բնութագրումներով, շեշտելով ամեն մի դարի գրա-

կանութիւնը վողին, բովանդակութիւնը, ուղղութիւնը, այդ դասաշրջանը պատկերացնող հեղինակի ստեղծագործութիւնը բնութիւթ: Այս շրջանների վրա պետք է կանգ առնել մաքսիմում յերկու ամլա:

Այս շրջանում գրականութիւնը դաստիարակութիւնը պիտի պարզի տնտեսական ու կուլտուրական ուժեղ ժողովրդների գրականութիւնը աղղեցութիւնը հայ գրականութիւնը վրա, ինչպես նաև այն ուժեղ կապը, վոր կա ամլայ հասարակարգի և յուր դարն արտահայտող հեղինակի հայացքների միջև, ինչպես որինակ. նահապետական շրջանում դյուցազնական յերդ, ստրկատիրական տնտեսութիւնը շրջանում եպոս և այլն: Առանձնապես պետք շեշտել գրականութիւնը դասակարգային բնութիւթը և տիրապետող դասակարգի նյութական ու հոգեկան շահերին ծառայելու հանգամանքը (հայկական ֆեոդալիզմ և Մ. Խորենացի, Յեղիշե—ֆեոդալական-նախարարական այս կամ այն տան պատմիչներ) հին և միջին դարերի կրոնական վողին և գրականութիւնը կրոնական-հոգեկոր բնութիւթ ու բովանդակութիւնը: Միջնադարյան քնարերգներից պիտի հիշատակել առանձնապես միայն Ֆրիկը, Քուչակ Նահապետը իսկ աշուղականից Սայաթ-Նովան: Միջնադարյան գրականութիւնը ավանդման ընթացքում հատուկ ուշադրութիւնը դարձնել մեր հին լեզվի զարգացման վրա մինչև մեր որերը՝ գրաբար, ռամկական աշխարհարար (միջին դարերում) և գրական լեզուն՝ արեւելյան ու արեւմտյան:

Խ. Աբովյանից սկսած առանձնապես ուշադրութիւնը դարձնել հասարակութիւնը շերտավորման ու տնտեսական կյանքի փոփոխման վրա և շեշտել թե ինչ չափով և ինչ թափով այս կամ այն դասաշրջանի տնտեսական կյանքը անդրադարձել է գրականութիւնը և հեղինակի աշխարհայացքի վրա (Ստ. Նազարյան, Մ. Նալբանդյան վերածնութիւնը շրջանի գործիչներ). Շեշտել ու պարզել, թե առևտրական կապիտալի մուտքը մեր կյանքում ինչ փոփոխութիւններ մտցրեց գյուղական տնտեսութիւնը ու իդեոլոգիայի մեջ (Պ. Պոռոյան, Դ. Աղայան): Կյանքի և գրականութիւնը գոլգահեռն ավելի էս խորացնել 60—70 ական և հետագա շրջաններում և ցուց տալ, թե ինչպես տնտեսական և հասարակական կյանքի փոփոխման հետ միասին փոխվում է գրականութիւնը և թե ինչպես առաջն գալիս գրականութիւնը նոր սեռերը և նոր ուղղութիւնները: (Դրամա—Սունդուկյան, ռեալիստական վեպ—Շիրվանզադե, Նար-Դոս):

Մոտենալով արդյունաբերական կապիտալիզմի զարգացման շրջանին՝ 1905 թ. մանաւանդ Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը՝ 1917 թ. հատուկ շեշտել նոր սոցիալիստական—կոմունիստական գաղափարների մուտքը մեր իրականութիւնը մեջ, նրա առաջ բերած հեղաշրջումը հին հասկացողութիւնների մեջ, նոր կյանքի կերտումը և այն ուղիները, վորոնք առաջնորդում են դեպի սոցիալիզմ—կոմունիզմ և ցուց տալ գրականութիւնը ստեղծագործութիւնը միջոցով այդ գաղափարներն իրականացնելու ուղիները. կանգ առնելով պրոլետարական գրականութիւնը ծագման առանձնահատկութիւնների և գլխավոր ներկայացուցիչների վրա: Գեղարվեստական ստեղծագործութիւնը պիտի ոգտագործել նաև վորպես դաստիարակութիւնը միջոց: Ա-

ուանձնապես պետք է ուղադրութիւն դարձնել աշխարհի ստեղծագործութիւններէ վրա, վորոնք կարողանան աշակերտներէ մեջ առաջացնել գեղարվեստական եմոցիաներ, հեղափոխական տրամադրութիւն, ձգտում դեպի գեղեցիկը, համամարդկայինը իբրեւ պրոլետարիատի իղեալ: Գրականութեան ուսուցման նպատակներէց մեկն էլ պիտի լինի գեղարվեստական ընտիր հասկացումներէ միջոցով զարգացնել աշակերտներէ մեջ մայրենի լեզվի գեղեցկութիւնները նրա պատկերավորութիւնները, վեհն ըմբռնելու ընդունակութիւնները, վորով հնարավորութիւն կը տրվի աշակերտներին գործնական կյանքում պատկերավոր, կանոնավոր, գեղեցիկ և տրամաբանորեն արտահայտելու իրենց մտքերն ու զգացմունքները: Նոյն պահանջները պիտի առնել նաև գրավոր աշխատանքներէ նկատմամբ:

Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար, մանավանդ այս անցման շրջանում, յերբ 9 ամյակ ավարտողները կանոնավոր գրել-կարդալ չգիտեն, 8-րդ և 9-րդ խմբակներում անհրաժեշտ է գրականութեան հետ զուգընթաց ուղադրութիւն դարձնել լեզվի ուսուցման վրա:

Գրականութեան նյութն անցնելիս հատուկ ուղադրութիւն դարձնել վորակի և վոչ քանակի վրա. սակայն չափազանց չտարվել ու մոռացութեան չընթան անցնելիք նյութի ծավալը: 7 ամյակում անցած գրական տեսութիւնն այս դասարաններում ավելի խորացվում և լրացվում է: Գրական ուղղութիւններն անցնելիս ուսուցիչ ոգտվում է աշակերտներէ ունեցած ծանոթութիւնն ից ուս և յեվրոպական հեղինակներէ մասին, հակառակ դնպքում, յեթե ծանոթ չեն, ուսուցիչը համառոտ տեղեկութիւն և տալիս գրական ուղղութեան տիպիկ ներկայացնելի մասին վորով ավելի է պարզաբանվում այն կապն ու ազդեցութիւնը, վոր գոյութիւն ունի ընդհանուր և հայ գրականութեան մեջ: Առանձնապես ընդգծել, վոր հայոց գրականութիւնը, ինչպես առհասարակ վորեւ գրականութիւն, առանձնացած, կղզիացաց գոյութիւն չունի, այլ կազմում է ընդհանուր գրականութեան մի ողակը:

Աշակերտներէ ինքնուրույնութիւնն ու ստեղծակործական ընդունակութիւնները զարգացնելու համար անհրաժեշտ է, ըստ հնարավորութեան, լայն տեղ տալ հետախուզական աշխատանքներին: Աշակերտներին առաջարկել անմիջական աղբյուրները՝ յերկերը, նրանց քննադատութիւններն ու ուսումնասիրութիւնները կարդալ, կազմել ռեֆերատներ, գեկուցումներ, գրական դասեր և դիսկուսիաներ:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ 364 ԼԵԶՎԻ

8 խմբակ

1. Ներածութիւն.— Գիտութիւն և գեղարվեստ. գեղարվեստի 5 ճյուղերը: Գրականութեան բաժանումը— բանավոր-ժողովրդական և գրավոր: Լեզվի ծագումը և զարգացումը:

2. Փոլովորդական ստեղծագործութեան տեսակները.— Նախնական շրջան— դիցաբանական յերգ: Նահապետական-տոհմական շրջան— դյուցազնական յերգ (զուգընթացաբար տանը կարդալու համար «Գրական գոհարներ»-ից— Մ. Խորենացու «Վահագնի ծնունդը», Հ. Հովհաննիսյանի «Վահագնի ծնունդը», Դ. Աղայանի «Տորք Անգեղը»), առասպել, հեքիաթ (տանը կարդալու համար՝ Հ. Թումանյանի «Քաջ Նազար»-ը): Ժողովրդական քնարերգութիւն— սիրո, աշխատանքի, բնութեան, պանդխտի յերգեր (տանը կարդալու համար «Գրական գոհարներ»-ից նման յերգեր):

3. Սեղանիական տեսակները.— Եպոս, հունական եպոս (զուգընթացաբար տանը կարդալու համար Հովհաննիսյանի «Գրական գոհարներ»-ից): Հայկական եպոս— «Մասունցի Դավիթ»:

4. Ֆեոդալիզմ.— (Ընդհանուր ակնարկ արեւելյան և արեւմտյան կուլտուրաների ազդեցութեան մասին հայ կյանքի վրա. քրիստոնէութիւն և նրա մուտքը Հայաստան): Հայկական ֆեոդալիզմ— նախարարներ, թագավորներ, հոգևորականութիւն. տոհմի գլուխը և V-րդ դարի մտավոր-կուլտուրական շարժումը (վոսիկ դար). գրականութեան դասակարգային և հոգևոր բնույթը (Մ. Խորենացի, Յեղիշէ, իբրեւ ֆեոդալական-իշխանական տների պատմագիրներ):

Ընդհանուր տեսութիւն VI—XII-րդ դարերի հայերի կուլտուրական-քաղաքական դրութեան մասին:

5. Միջնադարյան փառեգութիւն.— Ֆրիկ, Գուշակ Նահապետ. սրանց քնարի բնույթն ու յերգի մոտիվները: Արեւելյան բանաստեղծութեան ազդեցութիւնը սրանց վրա. սրանց լեզուն:

6. Առաջին գրականութիւն.— Սայաթ Նովա. սրա քնարի բնույթը և ստեղծագործութեան բովանդակութիւնը:

Քաղաքական կյանքը XVI—XVIII-րդ դարերում. հայկական տպագրութիւն. գրաբարի և աշխարհաբարի դրութիւնը: Միլիթարիանները և նրանց գրական գործունէութիւնը:

7. Քաղաքական կյանքը XVIII յել XIX-րդ դարի առաջին քառորդին.— Հայ լեզվի յերկու ճյուղերի բաժանվելը (արեւելյան և արեւմտյան): Հարուստութիւն վ. Ալամդարյան, Մեսրոբ Թադիսարյան:

8. Ֆեոդալիզմի փայլուն, փառքների կազմակերպիչը յել առեւտրական կապիտալի առաջանալը.— Ս. Աբովյան (1804—1848). հայ կյանքի սոց.

տնտես. դրութիւնը XIX-րդ դարի I-ին քառորդին: Բնատնտեսութիւնը և փոխանակման տնտեսութիւնը:

Խ. Արուսեանի կյանքն ու գրական-մանկավարժական գործունեությունը: Նրա «Վերք Հայաստանի», նրա արժեքը սոցիալ-գրական տեսակետից: Արուսեանի լեզուն և վոճը: Արուսեանի նշանակությունը մեր գրականության մեջ:

9. Առեկտրական-վաճառական կապիտալի զարգացումը I-ին շրջանը.

Պ. Պոռոյան (1837—1907).— Գյուղի նոր խավերը. հին հասկացողությունների հեղաշրջումը և մանր բուրժուական հասկացողությունների և զաղափարների մուտքը գյուղում: Պ. Պոռոյան. նրա ստեղծագործությունների արժեքը— «Հացի խնդիր» և «Յեցեր» վեպերն ու նրանց սոցիալ-գրական վերլուծությունը:

Ղ. Աղայան. — Հնի և նորի կոխը: «Հարություն և Մանուկը». սրա հասարակական-գրական արժեքը. «Բաժանություն»:

9. Առեկտրական կապիտալի զարգացումը II-րդ շրջանը. յեվ հայ բուրժուակալի կազմակերպվելը. — Նրա իդեոլոգիան — լիբերալիզմ. վերածնության շրջանի հրապարակախոս ներկայացուցիչները — Ստ. Նազարյան և Միք. Նալբանդյան:

Հասարակական մտքի զարգացումը Յեվրոպայում և Ռուսաստանում. յեվրոպական գաղափարների մուտքը մեր մեջ:

«Հյուսիսափայլ» և վերածնունդներ — Ստ. Նազարյան, Մ. Նալբանդյան. սրանց սոցիալական դավանանքի բնույթը (բուրժուական իդեոլոգներ). հայ վերածնունդների բարենորոգչական ծրագիրը: Մ. Նալբանդյանի ազատասիրական բանաստեղծությունները:

Վերածնության շրջանի բանաստեղծ ներկայացուցիչները՝ Սմբ. Շահապիզ յեվ Գումուտ-Քաթիպա. — Սմբ. Շահապիզի ստեղծագործությունների բնույթը (հրապարակախոսական). «Լեռնի վիշապ». Ս. Շահապիզի կրած ազդեցությունները (Բայրոն, Պուշկին): Գումուտ-Քաթիպա. — Դեմոկրատական նացիոնալիզմը Գումուտ-Քաթիպայի բանաստեղծությունների մեջ: Տաճկահայ կյանքն ու հարցը Գ. Ք. — ի ստեղծագործությունների մեջ: Արևելյան հարց. Գում. Քաթիպայի մարտական նացիոնալիզմը: Գ. Ք. — ի վիպական պատմվածքների ընդհանուր բնույթն ու լեզուն:

9 խմբակ

1. Առեկտրական կապիտալի զարգացումը Ռուսաստանում յեվ հայ բուրժուակալան. — ա) Հիսունական թվականների հայ գրական վերածնության ընդհանուր բնույթը: Թատրոնը հայերի մեջ: 60-ական թվականների հայ բուրժուակալան Անդրկովկասում: Թիֆլիսի առևտրականությունը. համբարությունը:

Պատմական դրամա և կենցաղագրական կոմեդիա:

Գարրիել Սունդուկյան — բուրժուական ընտանիքը և աշխարհայացքը («Նաթաբալա»): Հին ու նոր սերնդի պայքարը («Ելի մեկ գոհ»): Տարբեր խավերի մրցումը և մրցման հետևանքները («Քանգված ոջախ»): Դասակարգային պայքարի բնույթը այդ շրջանում («Պեպո»):

բ) Լիբերալիզմը 70-ական թվականներին: Գրիգոր Արծրունի և «Մշակ» լրագիրը:

Ռուս-թյուրքաբան պատերազմը. բալկանյան ազգերի ազատագրումը և «հայկական հարցը» (16-րդ և 61-րդ հոգվածները):

գ) Ազգայնական գրականություն և ուսմանտիպ:

Բաֆֆի. — Տենդենցը վեպի մեջ (կրկնել՝ Ռ. Պատկանյանը և նրա «Ազատ յերգեր»-ը):

Մտավոր հոսանքներ — «Մշակ», «Մեղու» («Նոր-Դար») և «Արձագանք»:

Հ. Պարոնյան — «Ազգային ջոջեր», «Մեծապատիվ մուրացկաններ» և «Հոսոսի ձեռնառնություն»:

2. Արդյունաբերական կապիտալ յեվ պրոլետարիատի կազմակերպումը. — 80-ական և 90-ական թվականները: Յերեք կենտրոններ՝ Բագու, Թիֆլիս և Բաթում:

ա) Ռեալիզմը հայ գրականության մեջ:

Շիրվանզադե — «Նամուս», «Քառու», «Պատվի համար»:

Նար-Դոս — «Մահը». Մանր յերկերը («Մեր թաղը») — նատուրալիզմ:

բ) Ռեալիզմը արևմտահայ գրականության մեջ. — Գրիգոր Զոհրաբ՝ «Կյանքը ինչպես վոր կա»:

3. Կապիտալի ազդեցությունը գյուղի վրա. գյուղի բայթայումը յեվ դիֆֆերենցիացիան:

Մուրացան — «Նոյի ագուստ», Առաքյալը, «Խորհրդավոր Միանձնուհի»:

Հովհ. Թումանյան:

Գյուղագրությունը Պոռոյանից հետո — Աղայան, Ժուղուրյան և այլն:

բ) Ազգային և անհատական քնարերգությունը այդ թվականներին — Ալ. Ծատուրյան, Հ. Հովհաննիսյան:

գ) Ազգային ուղղությունը 90-ական թվականներից հետո — Ավ. Ահարոնյան՝ պատկերները:

Ա. Արփիարյան՝ «Կարմիր ժամուց»:

Վրթանես Փափաղյան:

Նիցչեական գծերը հայ գրականության մեջ — Ավ. Իսահակյան՝ «Արու-կալա-Մահարի»:

դ) Միմիոլիզմ — Շանթ՝ «Հին աստվածներ». Սիամանթո. Դ. Վարուժան:

4. Պրոլետարիատի կազմակերպումը յեվ 1905 թ. հեղափոխությունը:

Հակոբ Հակոբյան և Շ. Կուրդինյան:

Մարքսիստական քննադատություն — Ստ. Շահումյան, Ալ. Մյանսիկյան, Կարինյան, Սուրխաթյան և այլն:

Քնարերգությունն այդ շրջանում — Վահան Տերյան, Մ. Մեծարենց (համառոտ ծանոթություն):

5. Հոկտեմբերյան Հեղափոխություն:

ա) Ազգային ուղղության անկումը — գյուղը և քաղաքի պրոլետարիատը գրականության մեջ:

Ստ. Զորյան:

բ) Ֆուտուրիզմը:

գ) Պրոլետարականութիւնը:

Յեղիշե Չարենց:

Ծանոթութիւններ 1. Քննադատների մասին ծանոթութիւնը պիտի տալ հեղինակներին անցնելիս և կապել այն հեղինակի ու շրջանի հետ, վորը դարձել է քննադատութեան նյութ տվյալ քննադատի համար:

2. Յերբ խոսք է լինում գրական ուղղութիւնների մասին, պետք է հիշել համաշխարհային գրականութեան մեջ այդ ուղղութեան ներկայացուցիչներին և առհասարակ պարզել հայ հեղինակների կրած ազդեցութիւնը յեվրոպական և ուրա հեղինակներից:

3. Սոցիալ-տնտեսական միջավայրը բնորոշելիս նույնպէս կապել ուսական և յեվրոպական միջավայրերին և վորոշել ազդեցութիւնը:

«Ազգային գրադարան»

NL0243448

